

Centraal Planbureau

Sociaal en Cultureel Planbureau

Planbureau voor de Leefomgeving

> Retouradres: Postbus 16164 | 2500 BD | Den Haag

De Voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer

Bezoekadres:
Bezuidenhoutseweg 30
2594 AV Den Haag
T 088 9846 300
www.scp.nl

Inlichtingen bij
Eva Lemaier
E e.lemailer@scp.nl
M 06 2170 3633

Ons kenmerk
SCP-2019/980

Datum 15 mei 2019
Onderwerp Brief Planbureaus inzake Brede welvaart

*Correspondentie uitsluitend
richten aan het retouradres
met vermelding van de
datum en het kenmerk van
deze brief.*

Geachte Voorzitters,

Op 16 mei 2018 publiceerden de drie planbureaus voor de eerste keer een Verkenning Brede Welvaart. Deze verkenning hebben zij op verzoek van het kabinet verricht naar aanleiding van het eindrapport van de Tijdelijke Commissie Breed Welvaartsbegrip.

Dit jaar hebben wij ervoor gekozen om een brief over dit onderwerp uit te brengen die duiding van brede welvaart biedt voor beleidsmakers. Het CPB, PBL en SCP denken in een gezamenlijke werkgroep met het CBS na over het begrip brede welvaart. In deze brief zoeken wij ook aansluiting bij de Monitor Brede Welvaart zoals deze vandaag door het CBS is gepubliceerd. Een belangrijke constatering in deze brief is dat er in de Monitor Brede Welvaart gefocust is op gemiddelden van Nederland en enkele brede groepen; wij benadrukken de noodzaak om daarnaast goed te kijken naar specifieke groepen en gebieden en naar de stapeling van uitkomsten.

Het CBS kiest in de Monitor Brede Welvaart 2019 terecht voor een rijk palet aan thema's en indicatoren (en niet één samenvattend getal) om de jaarlijkse ontwikkelingen in de welvaart in Nederland in kaart te brengen. De monitor kijkt daarbij naar ontwikkelingen ten opzichte van het voorgaande jaar en de trendmatige ontwikkeling in de afgelopen acht jaar. Het gaat hierbij om economische, ecologische en sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen. Het CBS gebruikt hiervoor drie dashboards: 'hier en nu', 'later' en 'elders'. Het dashboard 'hier en nu' bevat indicatoren over welzijn, materiële welvaart, gezondheid, arbeid en vrije tijd, wonen, samenleving, veiligheid en milieu. In het dashboard 'later' worden indicatoren over economisch-, natuurlijk-, menselijk- en sociaal kapitaal gebruikt als randvoorwaarde om de welvaart ook op langere termijn vol te houden. Het dashboard 'elders' richt zich op internationale handel en hulp, en de daarmee gepaard gaande effecten op milieu en grondstoffen. Een belangrijk voordeel van de monitor is dat ontwikkelingen in de samenleving in de volle breedte zichtbaar worden gemaakt. Bij gebruik van een enkele kernindicator raakt deze variatie in ontwikkelingen uit beeld en wordt slechts een partieel beeld van de welvaart weergegeven.

De planbureaus constateren, kijkend naar het beeld dat de monitor schetst, dat naast veel positieve ontwikkelingen in de brede welvaart — wat betreft de trendmatige ontwikkeling in de afgelopen acht jaar en ook met name in het

afgelopen jaar— sprake is van negatieve ontwikkelingen op het terrein van wonen, sociale samenhang en milieu ('hier en nu'), economisch en natuurlijk kapitaal ('later') en milieu en grondstoffen ('elders'). Het overkoepelende beeld is dat de sociaal-maatschappelijke en economische langjarige ontwikkelingen veelal positief zijn, terwijl de negatieve ontwikkelingen zich vooral voordoen op het gebied van de leefomgeving. Een ander opvallend punt betreft de verdeling van de brede welvaart: bevolkingsgroepen met bepaalde kenmerken, zoals een lage opleiding en een niet-westerse achtergrond, delen in het algemeen minder in de brede welvaart.

Hoewel de monitor dit niet expliciet laat zien, is het goed als beleidsmakers en politici er alert op zijn dat stapeling van dergelijke kenmerken sommige groepen extra kwetsbaar kan maken voor omslagen in de economische conjunctuur en grote structurele veranderingen die op onze samenleving afkomen, zoals klimaatverandering, migratie, vergrijzing en robotisering. De kosten van noodzakelijke hervormingen tijdens een economische neergang of structurele hervormingen in de samenleving zoals de energietransitie drukken bovendien vaak extra zwaar op deze kwetsbare groepen. Wanneer we brede welvaart als uitgangspunt voor beleid nemen, geeft dit bij een conjunctuuromslag een extra argument om een onnodig sterke terugval door procyclisch beleid te voorkomen. Als gekozen wordt voor automatische stabilisatie en trendmatig begrotingsbeleid zal het conjuncturele dal minder diep zijn en zullen minder mensen werk verliezen. Hierdoor kunnen het inkomen en welbevinden van mensen, en kwetsbare groepen in het bijzonder, beter uitpakken dan zonder dit beleid.

Verskil in de mate waarin groepen in de brede welvaart delen, kan ook de sociale samenhang negatief beïnvloeden. We weten dat sociale samenhang in een samenleving positieve gevolgen heeft voor de gezondheid van mensen, de veiligheid en het vermogen om tot collectieve actie te komen en veranderingen door te voeren. Zo kan sociale samenhang de brede welvaart versterken.

Beleidsmatig sturen op brede welvaart vergt meer informatie dan de monitor nu biedt. Wij zien vier punten die aandacht behoeven bij het gebruik van de monitor.

1. De monitor laat trends zien, maar zegt op zich niets over de gewenste niveaus van de indicatoren. Dus wanneer een trend daalt, wil dat niet zeggen dat de toestand die de indicator beschrijft, onder het gewenste niveau is. Dit geldt omgekeerd ook: een stijging van een indicator betekent niet automatisch dat een gewenst niveau bereikt is. De vergelijking van de indicator in Europees verband geeft aanvullende informatie, maar daarbij moet worden opgemerkt dat Europese landen in hun aard aanzienlijk kunnen verschillen en dus niet altijd even goed vergelijkbaar zijn. De keuze van de gewenste niveaus is aan de politiek, of het nu onderlinge scores betreft in het 'hier en nu', tussen 'nu' en 'later' of tussen 'hier' en 'elders'.
2. De monitor biedt, naar zijn aard, alleen een terugblik, en schetst daarmee een relatief statisch beeld. De positieve ontwikkelingen van economisch, sociaal, menselijk en natuurlijk kapitaal zeggen niet alles over het vermogen om in te spelen op veranderende wensen en behoeften vanuit de samenleving in de toekomst en dus over het vermogen om onze brede welvaart op langere termijn in stand te houden. Zo vraagt bijvoorbeeld onze huidige energie-infrastructuur

om grote aanpassingen om op termijn te komen tot een klimaatneutrale economie, zal de woningvoorraad moeten inspelen op vergrijzing en huishoudensverduunning, en zullen ontwikkelingen op het gebied van ICT en kunstmatige intelligentie andere eisen gaan stellen aan kennis en vaardigheden van de beroepsbevolking.

3. De monitor geeft beperkt inzicht in de verdeling van de brede welvaart in de Nederlandse samenleving. Het CBS hanteert de klassieke verdeling op persoonskenmerken; naar mannen en vrouwen, leeftijd, opleidingsniveau of achtergrond (Nederlands, mensen met westerse en niet-westerse migratieachtergrond). In de monitor van dit jaar is wel een aanvullende stap gemaakt. Aan de hand van een selectie van tien thema's (subjectief welzijn, consumptie en inkomen, voeding, gezondheid, arbeid, onderwijs, wonen, vrije tijd, vertrouwen in mensen, vertrouwen in instituties) is gekeken welke groepen op de indicatoren hoog (top 20%) of laag (onderste 15%) scoren. Dit geeft inzicht in de clustering van brede welvaart; zo blijken mensen die op veel indicatoren laag scoren, bovengemiddeld vaak een niet-westerse achtergrond te hebben. De aanvullende stap leidt tot een completer beeld van de verdeling van de brede welvaart onder de beschreven groepen, al is een kritische noot op zijn plaats: het is opvallend dat opleidingsniveau als indicator voor brede welvaart is opgenomen, maar ook een van de kenmerken is waarnaar groepen worden onderscheiden. De groep met een lage opleiding staat dan automatisch 'met 1-0 achter'. We willen hier benadrukken dat het zinvol kan zijn op basis van andere relevante kenmerken naar de verdeling van brede welvaart te kijken, bijvoorbeeld naar het type huishouden (het ontstaan van steeds meer éénpersoonshuishoudens) en waar mensen wonen (onder meer verschillen tussen wijken binnen steden en het ontstaan van krimpregio's). Inzicht in en oog voor de spreiding van de brede welvaart naar dit type kenmerken is van belang voor het maken van toekomstbestendig beleid. Tevens is het relevant dat beleidsmakers zich niet blindstaren op gemiddelden, maar ook oog hebben voor spreiding en clustering van negatieve scores binnen bepaalde groepen.
4. De Monitor biedt geen zicht op afruilen en neveneffecten. Hoewel de verschillende thema's van de brede welvaart met elkaar samenhangen en elkaar beïnvloeden, wordt deze samenhang niet expliciet in beeld gebracht. Positieve ontwikkelingen op het ene onderdeel, al dan niet als gevolg van beleid, kunnen leiden tot negatieve ontwikkelingen op andere onderdelen. Zo kan een sterke economische groei leiden tot meer investeringen in schonere technologieën, maar kan deze groei tegelijkertijd ook bijdragen aan een hogere uitstoot van broeikasgassen, een groter gebruik van grondstoffen en een afname van biodiversiteit. Een toename van internationale migratiestromen biedt enerzijds kansen, bijvoorbeeld voor het aanvullen van arbeidstekorten, maar anderzijds ook uitdagingen bij het integreren van andere culturen in de Nederlandse samenleving. Technologische vernieuwingen zorgen voor meer sociale samenhang (sociale media maken het makkelijker om contacten te onderhouden), maar leiden ook tot 'bubbelvorming'. Mensen bewegen zich (reëel of virtueel)

hierdoor in eigen kring, met gescheiden werelden tot gevolg en wellicht eenzaamheid voor wie daarbuiten valt.

De kracht van de Monitor Brede Welvaart is het bieden van een breed palet aan thema's en indicatoren die een rijk beeld schetsen van de stand van zaken van de brede welvaart. Onderbouwde beleidskeuzes vergen aanvullende analyses die toekomstgericht zijn, zicht bieden op afruilen en samenhangen tussen beleidsdomeinen en de verwachte effecten op de verdeling in kaart brengen. Met die ingrediënten binnen handbereik, onder andere via aanvullende studies van de planbureaus, kan het beleid tot goed afgewogen keuzes komen.

Tot slot

Wij hopen dat deze brief voor u input oplevert om bij het nadenken over de ontwikkeling van Nederland en het bijdragen aan die ontwikkeling via politieke besluitvorming een scherp oog te hebben voor brede welvaart en de effecten van beleid op de spreiding van brede welvaart over specifieke groepen en gebieden. Als deze brief, al dan niet in samenhang met de Monitor Brede Welvaart, nog vragen oproept bij uw Kamer, dan zijn wij te allen tijde bereid om deze brief in een gesprek met uw Kamer toe te lichten.

Als u naar aanleiding van deze brief nog vragen heeft kunt u contact opnemen met (een van) onze directiesecretarissen dan wel hoofden bestuursondersteuning¹.

Met vriendelijke groet,

prof. dr. K. Putters
Directeur SCP

L.J.B. van Geest
Directeur CPB

prof. dr. ir. J.T. Mommaas
Directeur PBL

¹ Eva Lemaier (e.lemaier@scp.nl), Jacqueline Timmerhuis (jacqueline.timmerhuis@pbl.nl) en Suzanne van Gils (s.van.gils@cpb.nl)